

פרשת דבָר יִס

צִדְקַת תְּעֵשֶׂה לַתּוֹכַחָה – דְּבָרִים

אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה - למה דחה את קיום המצוה לערוב ימיו?

פרשתנו, נקראת תמיד ב'שבת **חַזוֹן**', כי בה אנו מפטירין בנבואת ה**פורענות והתוכחה** של הנביא ישעיהו "**חַזוֹן** יִשְׁעִיָּהוּ בֶן אֲמוּץ אֲשֶׁר חָזָה עַל יְהוּדָה וִירוּשָׁלַם". ספר **דְּבָרִים**, הקרוי גם "**מִשְׁנֵה תוֹרָה**" פותח בפסוק "**אֵלֶּה הַדְּבָרִים אֲשֶׁר דִּבֶּר מֹשֶׁה אֶל כָּל יִשְׂרָאֵל**". הספר מכיל את דבריו של משה רבינו, החוזר ו**שונה** באוזני עם ישראל, בשפתו, את מצוות התורה, שניתנו להם ע"י הקב"ה. חזרה זו נעשית, במשך שלושים ושבעת הימים האחרונים לחייו.

מכיוון ששמו של הספר, שהוא גם שמה של הפרשה, אמור ללמד על מהותם, עלינו להתחקות אחר שורש "**הַדְּבָרִים**". ומפרש רש"י, שבימיו האחרונים החל משה **להוכיח** את עם ישראל, על מעשים ומאורעות שונים, שאירעו לאורך השנים, מאז יציאת מצרים. כפי שהזכרנו לא פעם בעבר, השורש **ד.ב.ר.** מייצג לשון **קשה** יותר, מאשר השרש **א.מ.ר.** השימוש בשורש זה דווקא, הינו אחד מהרמזים **לתוכחה** שבדבריו של משה רבינו. רש"י מתייחס בפירושו גם לשאלה, מדוע המתין משה רבינו ארבעים שנה, עד שהוכיחם? ומה מיוחד בתוכחתו?

כדי שנוכל להתייחס לנושא ה**תוכחה**, ננסה לרדת קודם לשורשה של המילה. מעניין לדעת שקיימת מצוות-עשה של '**תוכחה**', כפי שהתורה מצוה אותנו "**לֹא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְךָ, הַיֹּכֵחַ תּוֹכִיחַ אֶת עַמִּיתְךָ וְלֹא תִשָּׂא עָלָיו חֶטְא**". עובדה זו מחזקת את השאלה לגבי התמהמהותו הממושכת לכאורה של משה והימנעותו מקיום מצוות ההוכחה קודם לכן. בראשיתו של הפסוק שציטטנו, מופיעה מצוות לא-תעשה, "**לֹא תִשְׁנֵא אֶת אַחִיךָ בְּלִבְךָ**", ורק אחריה באה מצוות ההוכחה. יש מקום לשאול מספר שאלות, באשר לפסוק זה ולתוכנו: מה כל-כך משותף לשתי המצוות, עד שנכרכו בפסוק אחד? ומדוע באו בסדר זה דוקא? ומדוע מיוחסת מצוות ההוכחה ל"**עַמִּיתְךָ**" דוקא, ולא ל'**רֵעֶךָ**' או ל'**חֲבֵרְךָ**'? מעניין שהמילה '**להוכיח**', היא דו-משמעית, וניתן להשתמש בה **להוכחה** הגיונית מתמטית מחד, וגם **לתוכחה** ולביקורת, מאידך. מה הם שורשיהן של שתי הפעולות?

להפתעתנו, נגלה כי שורש אחד לשתיהן - **נ.כ.ח.** שורש זה עוסק בראייה תקינה, בריאה, בהירה ונכונה של הדברים. ברור שלא כל אדם זוכה לראייה פיזית זכה וצלולה, ורמת העכירות שבנראה, משתנה מעין לעין ומאדם לאדם. ואם בראייה הפיזית, המתייחסת לאותו אובייקט כך, הרי שבראייה הרוחנית, הנפשית והמוסרית של האדם, על אחת כמה וכמה. יש אנשים בעלי מגבלות שונות בראייה הפיזית, ומהנפוצות שבהן ב"זווית הראיה". לא כל אדם יכול להניע את גלגלי עיניו לכל הכיוונים. מקור הבעיה הוא בדרך כלל, בבעיות של עצבוב או של שרירי העין.

פעולת הראייה הפשוטה והקלה ביותר, היא הראייה קדימה, **נכח** (=מולך), כשאינך צריך לאמץ את שרירי העין, או את שרירי הצוואר והעורף, ושדה הראייה אינו מוגבל יחסית. ואימתי אדם '**נוכח** לדעת' דבר מה (משורש **נ.כ.ח.**)? כאשר הוא לפתע, מאליו, או לאחר ה**הוכיחו** לו, מתחיל לראות את הדברים באור שונה, מזה שבו ראה את אותם הדברים קודם לכן, ופתאום הוא עומד על אמיתותם. ואין לך ה**הוכחה** פשוטה יותר לקיומו או לנכונותו של דבר, מאשר **נוכחותו** (משורש **נ.כ.ח.**) לפניך.

יוצא אפוא, ש**תוכחה** היא מצב בו המוכיח מנסה להראות ל"מקבל התוכחה", שיחסו או התנהגותו מעידים על ראייה לא נכונה, או מעוותת, של הדברים ובמסגרת זו גם להציג לו אותם "מצד האמת". האם דברי ה**תוכחה** מתקבלים על ליבו של האדם אותו אנו באים להוכיח? בדרך כלל מתגלגלים הדברים ל**ויכוח** (מאותו השורש), כאשר כל אחד מהצדדים בטוח בכך, שהוא הרואה **נכוחה**, ושראייתו של השני מעוותת. לא קל לו לאדם, לקבל **תוכחה** ולספוג **ביקורת**. הדבר מתקבל אצלנו בדרך כלל, כיהירות מצד ה**מוכיח**, או כניסיון מצידו להשפיל אותנו ולפגוע בכבודנו.

לא לחינם קבע שלמה המלך בספר משלי, "**אֵל תּוֹכַח לֵץ פֶּן יִשְׁנֹאֲךָ הַיֹּכֵחַ לְחֶכֶם וַיִּאֲחָזְךָ**". דרושה רמה מסוימת של בגרות וחוכמת חיים, כדי להבין, שללא **תוכחה**, לא ניתן להיבנות (**ביקורת בונה**). חברות וגופים הרוצים להיות רווחיים, משלמים סכומי עתק, ל"**מוכיחים**", ל**מבקרים**, כדי שיגלו אצלם את "ליקויי הראייה" שלהם ואת נקודות התורפה שבהם, כדי שיוכלו לתקנם. התורה מצווה עלינו להוכיח, אך רק בנסיבות בהן קיימת סבירות גבוהה לכך, שהתוכחה עשויה להתקבל, כאשר אתה **מוכיח את עמיתך!** מהו **עמיתך**? ומה המיוחד בתואר זה?

שרשה של מילה זו - **ע.מ.ת.**, והיא מייצגת גם את ה**עיונות**. נראה כי שורשה הרוחני של מילה זו רמוז גם בסיפורם של בלק ובלעם. כאשר באים שרי מואב בשליחותו של בלק, להזמין אליו את בלעם. הקב"ה משיב לשאלתו הסמויה של בלעם (האם ללכת?): "**אִם לִקְרָא לְךָ בָּאוּ הָאֲנָשִׁים קוֹם לְךָ אֲתָם**". כתוצאה מתשובה זו, "**וַיֵּלֶךְ עִם שְׂרֵי מוֹאָב**". האם פעל בלעם על פי ציווי ה'? אם נדקדק בלשון הכתוב נגלה שלמעשה, בלעם אינו מקיים את הציווי כמשמעו. הוא הולך **עִמָם**, במקום ללכת **אֲתָם**. ומהו ההבדל בין **אֲתָם**, מלשון **את**, ל**עִמָם** מלשון **עִם**? ומסביר רש"י בהתייחסו למלה **עִם**, "לבו ליבם שווה". כלומר, שלא מדובר רק בהליכה פיזית משותפת, אלא בשותפות רעיונית וערכית, במגמה לפגוע בעם ישראל.

מחד גיסא, המלה 'את' מייצגת חיבור וקירבה (אֶתִּי, אֶתְךָ, אֶתּוּ...), ואכן האותיות 'א' ו-'ת' שייכות לאלף-בית. מאידך, הן ממוקמות בקצוות הפוכים, ה-'א' הימנית והראשונה שבשורה וה-'ת' השמאלית והאחרונה שבהן. לעומת זאת, האותיות 'ע' ו-'מ' קרובות יותר זו לזו ושייכות יותר למרכז המפה. ה-'ע', השמאלית שבין השתיים, כמו זזה ומוכנה להתייבב אפילו לימין ה-'מ' (עם), וכן להיפך. כך, כמו נוצרת לה קירבה רעיונית וערכית ביניהן (למעשה הן מחליפות מקומות ביניהן). השרש ע.מ.ת, מלשון לעמת, כמו מצרפת את המשמעויות של שתי המלים. מחד, הולכים עם, בכונה פנימית טובה ומשותפת, לקרב ולפעול לגילוי הנכון והטוב. מאידך, מביאים זאת לידי ביטוי גם בחיצוניות, את. עם + את = עמת.

כדי לפתור מצב בעייתי בין שני צדדים, יש לעמת אותם, זה לעומת זה, כדי להשוות, לברור ולאמץ את הטוב שבכל צד, ולהגיע להבנה משותפת, לעמק השווה. לשם כך על כל אחד מהצדדים, כמו להחליף צד עם השני, להציב את עצמו במקומו של השני (לגלות פתיחות ונכונות לבחון את הדברים גם מזווית הראיה של השני). למצב זה כמו רומז שם התואר 'עמית'. העמית אינו בא כמישהו המצוי ברמה גבוהה ומתנשאת מזו של עמיתו, אלא "מסתכל עליו בגובה העיניים", מעמיד את עצמו באותו מישור, כמישהו שגם אצלו, אפשר שיתגלו טעויות וליקויים.

לכן גם אמרו חז"ל, "אל תדון את חברך עד שתגיע למקומו". כאשר אתה מסתכל על חברך מלמעלה למטה, אינך רשאי לדון אותו. עליך לרדת אליו, למקומו, לסביבה בה הוא מצוי, כי רק אז, תוכל וגם תגלה, נקודות זכות וצידוק למעשיו כמו השפעת הסביבה, התנאים והמקום. אתה עשוי להיווכח שלא אתה במקומו, כי אז עלול היה מצבך להיות חמור יותר.

העמית רוצה את טובתו וקירבתו של עמיתו, כי הוא עימו. הוא רואה, מעריך ומכבד את המשותף שביניהם. לכן, כאשר הוא מוכיח, הוא גם מוכן ופתוח לקבל תוכחה, ולכן דבריו אינם נופלים על אוזן ערלה. ראוי ונכון לנו ללמוד מהקב"ה, הפונה אל עם ישראל, בהפטרה שלנו, "לְכוּ נָא וְנוֹכְחָהּ לֵאמֹר ה'...". (הבה ונראה מי מאיתנו צודק), כמי שמקבל מראש את האפשרות שאולי הוא הטועה, חלילה. כאשר מוכיחים כך, אזי גם אם הדברים חדים, נוקבים וכואבים, עדיין, "נֶאֱמְנִים פְּצָעֵי אֲהָבָה", והם מתקבלים. ואכן, כשאדם יודע ומאמין, שמי שעומד מולו אוהב אותו ורוצה בטובתו, כי אז ייפתחו אוזניו וליבו לדברים הנאמרים לו, והתוכחה תגרום לו להיווכח באמת.

יש מקום ללמוד ממשה רבינו, שהתורה מעידה עליו "וְהָאִישׁ מִשֵּׁה עֲנֹו מֵאֹד מְכַל הָאֲדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה". משה לא רץ מייד להוכיח את עם ישראל, כי הוא חשב שאינו זך מספיק, עד כדי כך שהתוכחה תתקבל אצלם. ואם יש סיכוי, ואפילו קלוש ביותר, שהיא לא תתקבל, אזי מוטב שלא תיאמר, כדי שלא להרחיק את עם ישראל עוד יותר. לכן, התאזר משה רבינו בסבלנות והוכיחם סמוך למותו דוקא, כאשר עם ישראל מתחיל לחוש בצער על פרישתו הקרבה, והם כבר מבינים שכל מה שעשה, לא עשה אלא למענם, מאהבתו אותם. עתה ברור להם, שכל מה שהוא אומר להם, לא בא אלא מראייתו הצלולה, "וּמִשֵּׁה בְּרַחֲמֵי ה' וְעֵשְׂרִים שָׁנָה בְּמַתּוֹ לֹא כָהֵתָה עֵינָיו וְלֹא נָס לְחָה", ומרצונו להאציל עליהם ולזכר גם את ראייתם.

וכיצד מוצא משה לנכון להוכיחם? הוא אינו דש בחטאים ובקלקולים השונים, אלא מזכירם ברמז, בציון שמות של מקומות, שכל מטרתם להזכיר לחוטא את חטאו. ומסביר הרבי מליובאוויטש, שמשה אינו מסתפק ברמז על השלילה שבמעשיהם, כי חלילה לו לרועה הנאמן מלקטרג על עם ישראל. "שם המקום" שנבחר על ידו בקפידה, בעבור כל אחד מהאירועים, נועד מצד אחד לגרום להם לעשות תשובה על החטא, אך יש בו מצד שני, גם כדי ללמד עליהם זכות בפני הקב"ה. אם ניקח לדוגמא את "המקום" (שלא היה) "די זְהָב", המרמז לעגל הזהב שעשו, הרי יש בו גם משום לימוד זכות, מעין "טענה" כלפי הקב"ה שהשפיע להם די זהב, יותר מדי צורכם, דבר שכמו העביר אותם על דעתם.

ואם ישאל השואל: דברים, דיבורים, הכל טוב ויפה, אבל תְּכַלֵּס, מה יוצא לי מזה? מה אני יכול לקחת מהנאמר, וליישם בחיי היומיום? תשובה יקבל: לפני שאני בא להוכיח כל יהודי שהוא, עלי לשאול את עצמי שאלה פשוטה, "האם אני אוהב אותו באמת?". אם התשובה שלי היא "כן, בהחלט", על פניו אוכיחו, אגב לימוד זכות! אך אם התשובה שונה, או אפילו מהוססת קמעא, כי אז עומדת בפני משימה קודמת וחשובה הרבה יותר, להתחיל לאהוב אותו! כן, אהבת חנינם. את מי נכון וראוי להוכיח? רק את מי שאוהבים באמת, כפי שנכון ללמוד מהקב"ה, "כִּי אֶת אֲשֶׁר אֶהָב ה', יוֹכִיחֵנִי".

דבר הסיבות

כאשר אדם רוצה להשמיע תוכחה, עליו להסיר ממנה כל דיבור שעוקץ, או כל רמז לעקיפה, שעלולה לגרום כאב למקבל התוכחה. קודם לעשיית ניתוח ח"ו, באיזה אבר – מקררים (מרדימים) את מקום הניתוח, כדי למעט בצער הכאב. כך נכון לפעול גם בתוכחה, שכל מטרתה היא להבריא את נפש השומע, ולכן יש למנוע ממנו צער, עד כמה שניתן.

(מעובד לפי איגרות-קודש, אדמו"ר הרי"צ)

שבת שלום ומבורך

||| / |||

אם ברצונך לקבל את הגיליון ישירות, במסרון או במייל, אנא פנה אל hhananv@gmail.com או לטלפון 0525-699-691